

Eesti Teaduste Akadeemia Looduskaitse Komisjoni 2014.aasta tegevuse ülevaade

Eesti TA Looduskaitse Komisjon (LKK) jätkas tegutsemist Tartus Eesti Maaülikooli (EMÜ) Baeri majas (Veski tn. 4) Komisjoni esimees: filosoofiadoktor Urmas Tartes, aseesimehed bioloogiakandidaat Vilju Lilleleht ja bioloogiakandidaat Heiki Tamm, sekretär Vaike Hang. Komisjoni liikmeskonnas tegutseb edukalt komisjoni veel ainuke asutajaliige (1955.aastast) akadeemik Hans Trass (sünd. 1928).

Komisjoni liikmeskonnast viis surm tuntud metsateadlase, looduskaitseja, metsanduse ajaloo uurija Malev Marguse (23.V 1923 – 10.II 2014). Komisjoni liige oli ta alates aastast 1958. Aruandeaasta lõpus on komisjoni liikmeid 25.

Tegevusest

Komisjoni traditsiooniline **ettekandepäev**, arvult 52. toimus 12. juunil 2014 Tartu Ülikooli Botaanikaia külastuskeskuse ruumes Lai tn.38.

Ettekandepäeva teema oli “**Maapõue kasutamine ja kaitse**”. Kuulati huvitavaid ja aktuaalseid ettekandeid oma ala tunnustatud uurijatelt.

- Sissejuhatus. *Urmas Tartes, TA Looduskaitse Komisjon*
- Maavarad meie elus eile, täna ja homme. *Rein Raudsep, Keskkonnaministeerium.*
- Eluta looduse kaitsest Eestis. *Enn-Aavo Pirrus, Tallinna Tehnikaülikool.*
- Geoloogia, looduskaitse ja kaevandamine. *Anne Põldvere. Eesti Geoloogiakeskus.*
- Kas kivistisi tuleb kaitsta? *Oive Tinn, Tartu Ülikool.*
- Kaevandamise sotsiaalmajanduslikud mõjud (omavalitsuse kogemusi). *Urmas Tartes, TA Looduskaitse Komisjon.*
- Kaevandusalade rekultiveerimise kogemusi. *Kaie Metsaots (esines) ja Kalev Sepp. Eesti Maaülikool.*
- Näidispaeseinte kujundamine pärast kaevandamist. *Rein Einasto, Tallinna Tehnikakõrgkool.*
- Võtmemaavarad bioloogilis-füüsikalises majanduskäsitluses. *Kaupo Vipp, filosoof, publitsist.*

2014.aasta Kumari nimelise looduskaitsepreemia ja kuldmärgiga austati rahvusvaheliselt tuntud ornitoloogi Aivar Leitot – Kumari õpilast ja kaastöötajat. Just Aivar Leito eestvedamisel võeti Eestis kasutusele lindude raadio-ja satelliitjälgimine. TA Looduskaitse Komisjoni poolt kingiti laureaadile Kumari mälestusele pühendatud Looduskaitse Komisjoni artiklikogumik “Eesti loomariigi kaitsest (toimetanud Vilju Lilleleht, 1992) koos Kumari fotoportreega.

Näitused

EMÜ Baeri majas on jätkuvalt vaadata **ajakirja “Eesti Loodus” 80. sünnipäeva näitus** (üks koostajaist V. Hang).

2014.aasta septembris lõpetasime Baeri majas näituse **kirjanik-kooliõpetaja Mats Mõtslane (Mart Kiirats, 1884-1956) 130 sünnist**. Mart Kiirats sündis Tõstamaa vallas Tõhelas Kiraste külas Hendreko-Jaani põlistalus, oli Tartu Õpetajate Seminari kasvandik. Õpetaja-koolijuhataja Kilingi-Nõmmes, Tori Murru algkoolis, õpetaja Vändra keskkoolis. Oli Maapäeva sekretär 1917 ja edasi I Riigikogu liige, talupidaja. Nõukogude aeg keelas Mõtslase kirjanikutööd, tema romaanid

kõrvaldati raamatukogudest. Näitusel oli uudistada tema 18 romaani, jutustust, tõlketöid, kirjandusteadlase Heino Räime kommentaaridega. Tuntuim teos on tema “Kraavitajad” (ilmus 1910, kolm trükki) Mälestusi tema healt sõbralt tuntud veterinaariaprofessorilt Julius Tehverilt, Mõtslase õpilaselt Vändra koolis etnoloog Ellen Karult, tuntud kodu-uurijalt Jannu Holstingult – Mõtslase töökaaslaselt jm. Mats Mõtslast ei saa unustada tema imeliselt peenekoelise taluelu kirjeldamise oskuse poolest (nagu põllumajanduse käsiraamatud). Milliseid vapustavaid rehielamu kirjeldusi pakub näiteks tema Külaotsa Hannes (1929). See kõik on ilustamata tõde meie maaelu nüüdseks paljusi unistatud rajalt. Mõtslase romaan “Mu kodu” ilmus 1927 ja kordustrükina Torontos 1952. Olid mälestused Mõtslase tütre tütrelt Asse Sillalt Tallinnas – kes lisas materjale USA Seattles elanud Mõtslase vanema poja Ilmari perest (Ilmar oli advokaadibüroo omanik). Vaadata olid ka V. Hangu aastakümnete jooksul Mõtslase koduküla radadelt kogutu (ka V. Hang. Kiraste küla, 2000, 120 lk.). Seegi, et 1986 avati Tõhela II kodukohapäeval Mats Mõtslase koduõues (kadunud rehielamu kohal) mälestuskivi.

Alates 4. novembrist 2014 on Baeri majas EMÜ rohumaaviljeluse ja botaanika kateedri lugupeetud õppejõu **Silvi Eilarti (1937-2014) mälestusnäitus** - 33 aastat kestnud põhiline elutöö. Üliõpilased on hinnanud teda agronoomiateaduskonna parimaks õppejõuks. Viimati tegutses Silvi TÜ loodusmuuseumi herbaariumi kuraatorina. Lisaks TA Looduskaitse Komisjoni ja ELKSi materjalidele, töid Silvi töökaaslased näitusele ise hulga lisa. Nii tõi rea pilte ja trükiseid Silvi kateedrijuhata Rein Viiralt, kursusekaaslane Ülle Kukk, Heljo Krall pilte ja artikleid ZBI-koos töötamise aegadest. Muidugi on vaatajaile avatud Silvi artikliseeria Eesti Looduse veergudelt (12 numbris) – neid saatmas toimetaja Ann Marveti sõnad: Silvi Eilart oli ideaalne autor – täpne, asjatundlik ja seejuures väga koostööaldis toimetajaga. 1962 saab Silvi Pärnast Silvi Eilart ja sellest ajast lisanduvad näitusevaadetes nende looduskaitseradadel kooskäidud teed ja aegumatud teod..

Komisjoni liikmete igapäevatöö on valdavalt looduskaitse või sellega lähedalt seotud tegevus. Osa pensionipõlve pidavad aktiivsed inimesed tegutsevad jätkuvalt Looduskaitse Komisjoni egiidi all. TA Looduskaitse Komisjoni liikmed (Ann Marvet, Uudo Timm, Urmas Tartes, Enn Aavo Pirrus, Vaike Hang jt.) osalesid looduskaitse 100. juubeliaasta kogumiku koostamises - Ann Marvet toimetajana ja veel mitmed autoritena. See Keskkonnaministeeriumi väljaanne - Loodushoiu sajand. Eesti looduskaitse 1910-2010. Kogumik ilmus 2014.aastal.

Toomas Frey jätkas 2014 saasteainete koormuse määramist ja keskkonnaseisundi jälgimist (riigihange kompleksseire Saarejärvel).

Nikolai Laanetu andnud konsultatsioone kopra käitumise osas ja jõgede taastamisel.

Enn Pirrus registreeris mitmeid seniteadmata suuri rändrahnne (vaatamata mitu sajandit kestnud rändrahnude kirjeldamisele – leidub veel ikka metsa peitunuid ja seni teadmatuid). Üks neist teadmatuist paikneb Valga maakonnas Saverna lähedal (ümberrm.: 15 m). Teine on Saaremaa põhjarannikul nn. Merise kivi (ümberrm.: 21m). Mõlemad rahnud kuuluvad rabakiviformatsiooni ja Pirrus kandis need EÜRi rändrahnude loendisse. Haanjamaal ülevaateretkel 9-13. juulil tutvus ta sealsete loodusturismi objektide olukorraga. (Meremäe, Vastseliina, Kütiorg, Lasva, Obinita, Piusa, Tabina, Rõuge jt). Esines 20. septembril ettekandega “Kivid ja kiviaeg, geoloogiatöö aspekte” Pärnumaal Aruvälja MTÜs. Nõustanud üliõpilasi karsti ja savide mineraalne käsitlemiseks.

Aleksander Maastik koostas õpiku Jäätmekäitlus ja pinnase tervendamine (kaasautorid M. Kriipsalu, A. Maastik, J. Truu). Käsikiri on kirjastuele üle antud.

Ann Marvetil ilmus eesti taimekoosluste määraja “Metsa-, soo- ja niiduaabits.” 140 lk. rohkete piltidega.

Vilma Kuusk on aktiivses tegevuses Pärnu mail. Ta osales Keskkonnaministeeriumi korraldatud väliseminaridel. – kus õpetas taimede tundmist – Nedremaa puisniidul (40 osavõtjat 17. 06.14). Pärnu rannaniidul väljaspool karjakopleid (osavõtjaid 23; 19. 06. 14). Veeteemalisel väliseminaril (3.07) – Pärnu vesi OÜ reoveepuhastusjaamas kaitsealuse rannaniidu piiril - õpetas osavõtjaille taimi. Tahkuranna golfiväljakul – Pärnu Bay Golf Resort – hooldas ja juhendas kaitsealuste taimede

kasvuplatside hooldamist. Ka jälgis ta rannaniidul veel säilinud kaitsealuste taimede seisundit.

Urmas Tartes esines loodusõhtutel erinevates Eestimaa paikades – Sagadi looduskoolis, Sõmeru vallas, Tallinna Loomaaias, Tallinna Rahvusraamatukogus, Räpina aianduskoolis, Illuka põhikoolis, Keskkonnaameti loodusõhtutel Jõgeval ja Võrus ning Käsmu suvekoolis. Viis läbi taimede ja loomade energiakasutust käsitleva töötoa Keskkonnaameti korraldatud keskkonnahariduse konverentsil Tartus, juhendas Lilli loodusmaja putukalaagrit.

Osaletes Teaduste Akadeemia moodustatud komisjoni „Eesti loodusvarade (maapõuevarad, mets vesi jne) ja nende ressursside ratsionaalne ja majanduslikult efektiivne kasutamine ning alalhoidlik säilitamine“ töös.

Osaletes Aasta Loodusfoto, Eesti Looduse fotovõistluse, VVVS korraldatud fotovõistluse „Märka mind!“ konkursside hindamiskogu töös. Koostas päevaliblikaid käsitleva näituse Sagadi metsamuuseumisse. Koos Erki Õunapiga valmis raamat „Eesti päevaliblikad“.

Komisjon teeb koostööd Keskkonnaministeeriumi- ja tema allasutustega, EOÜ, ELUSi, ELKSiga.

Urmas Tartes
Eesti TA Looduskaitse Komisjoni esimees